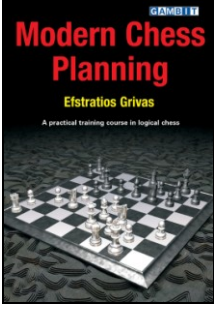


Plan

FM Alper Efe ATAMAN

Karşıyaka'dan Merhabalar,

Plan, hiç şüphesiz satrancın en önemli unsurlarından birisidir. A Milli Takım Antrenörü Efstratios Grivas, *Modern Chess Planning* isimli eserinde plan konusundan şöyle bahsetmiş: “*satranç dünyasında var olan yaygın görüş, konumun doğru değerlendirilmesi, etkili bir plan ve bu planın doğru uygulanmasının usta ile amatör oyuncuyu ayırt eden üç önemli unsur olduğudur.*”



Bu yazıda inceleyeceğimiz parti, 8. Dünya Satranç Şampiyonu Mikhail Tal'e ait olacak. Genellikle hücum partileri ile bilinen efsanevi oyuncu, bu defa bizlere plan konusuna öğretici bir örnek sunacak.

Torbergsson – Tal

Reykjavik 1964, [E77], (Ataman)

1 d4 ♘f6 2 c4 g6 3 ♘c3 ♗g7 4 e4 0-0

Küçük bir kıskırtma. Letelier – Fischer, Leipzig 1960, 0-1 partisini incelemiş olanlar, Torbergsson'un niçin 5 e5 sürüşünden kaçındığını daha iyi anlayabilirler.

5 f4

Şah-Hint Savunması karşısında uygulanan en sert varyantlardan birisi olan *Dört Piyon Atak*. Beyazlar hafif taş gelişimini bir süreliğine daha erteleyerek merkezdeki piyonları sayesinde karşı konulamaz bir alan üstünlüğü elde etmeye çalışıyor. Bu gerçek karşısında, siyahların mücadelenin ilk safhalarında çok dikkatli tepkiler vermesi zorunludur. Ancak yine de, piyonlar çok fazla ilerlemiş olduğunda arkalarında savunmasız kareler bıraktığını da unutmamak gerekir. İncelediğimiz partide özellikle e3-karesinin hassaslığından siyahların güzel bir şekilde yararlandığına tanık olacağız.

5...d6 6 ♘f3 c5

Siyahların uygulayabileceği bir diğer seçeneği daha vardı: 6...♗a6. Atın kenardan gelişimi ilk bakışta tuhaf görünse de, daha sonra yapılacak olan ...e5-sürüşü sonrasında bu kuvvet c5-karesinden oyuna daha etkili bir şekilde dahil olabilecektir. Örnek bir devam yolu: 6...♗a6 7 ♗e2 e5 8 dxe5 dxe5 9 ♘xe5 ♘c5 (siyah at c5-karesinden e4-noktasına etkili bir baskı kurmaktadır) 10 ♗f3 ♖xd1+ 11 ♔xd1 ♞d8+ 12 ♘c2 ♗fxe4! 13 ♘xe4 ♗f5 14 ♞e1 ♗xe5! 15 fxe5 ♞d4 16 ♘c3 ♞d3+ 17 ♘c2 ♞d4=. Siyahların partideki tercihi ise, mücadeleyi Benoni yapısına taşımaktadır.

7 d5

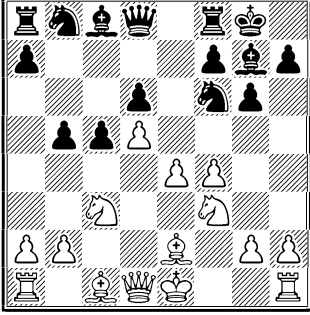
Elbette ki henüz taşlar geliştirilmeden 'piyon avcılığı'na soyunmak çok risklidir: 7 dxc5?! ♖a5! 8 cxd6 ♗xe4 ve gelişim üstünlüğüne açık bir şekilde sahip olan siyahlar inisiyatifi ele geçirir.

7...e6

6...c5 hamlesinin mantıklı devamı: siyahlar merkezi açabilmek adına piyon sürüşlerinden yararlanıyor.

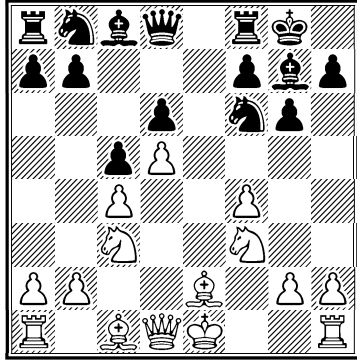
8 ♖e2 exd5 9 exd5

9. hamleden önce beyazların mücadelenin seyrine yön verecek olan önemli bir karar aşamasında olduğunu görüyoruz: 9 cxd5 hamlesiyle merkezdeki piyon çoğunluğu elde mi tutulmalı, yoksa partideki gibi 9 exd5 ile simetrik konumda üstünlük arayışına mı girilmeli? Öncelikle 9 cxd5 seçeneğini inceleyelim: 9...b5!? (D)



Rakip merkezi zayıflatmak adına uygulanan taktik bir fikir. Siyahlar e4-piyonu üzerindeki baskıyı şu devamıyla gözler önüne serer: 10 ♖xb5 ♗xe4! 11 ♗xe4 ♕a5+ 12 ♔f2 (12 ♗c3 ♖xc3+ 13 bxc3 ♕xb5 sonrasındaki konumda beyazlar rok atamadığından ötürü siyahlar üstündür) 12...♕xb5 13 ♗xd6 ♕a6 14 ♗xc8 ♖xc8 belirsiz bir konum yaratır. Beyazlar piyon önde olmakla birlikte, siyahların ...♗d7 hamlesiyle kalelerinin bağlantısını hemen sağlayabiliyor olması kendisine somut şanslar verir.

Tekrar partiye dönecek olursak, 9 exd5 (D)



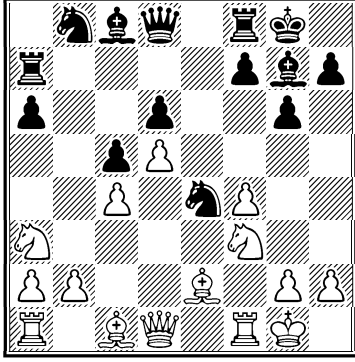
9...b5!?

Tal'in beklenmedik fedalarından birisi. Rakibi Torbergsson'un simetrik konuma girmek istemesi aslında Tal'e bazı ipuçları veriyordu: beyazlar kontrollü bir mücadeleyi karmaşık konumlar yerine tercih etmektedir. Riga'lı 8. Dünya Şampiyonu ise, 9...b5!? hamlesiyle pozisyonu dengesiz bir konuma taşıyor. Şimdi 10 cxb5 a6 devamı yolu Volga/Benko Gambiti'ndeki benzer, açık a-b dikeylerinden baskı fikirlerini yaratır. Dolayısıyla beyazlar daha sakin görünen partideki hamleyi tercih etti.

10 ♗xb5 ♗e4

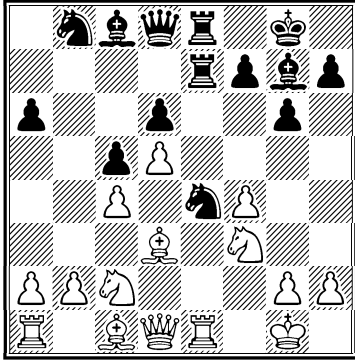
Planın kritik noktası işte tam da burasıydı. Böylelikle e4-karesinin kontrolü tamamen siyahlara geçtiği gibi, b5-karesindeki beyaz at da oyuna yeniden dâhil olabilmek adına birkaç tempo daha kaybetmek zorunda kalacaktır.

11 0-0 a6 12 ♖a3 ♜a7! (D)



Vezir kanadı kuvvetlerinden a8-kalesini e7-karesinden oyuna katma somut fikriyle. Konumsal piyon fedasının ardından siyahlar yavaş yavaş taşlarını merkez ve şah kanadına yönlendirmektedir. Özellikle e-dikeyindeki e3- ve e4-gibi zayıf kareler (Dört Piyon Atak devamının temel sıkıntısı – gereğinden fazla ilerleyen piyonlar arkalarındaki kareleri zayıf bırakır), siyahları bu hattın kontrolünün ele geçirilmesine teşvik etmektedir.

13 ♘d3 ♜e7 14 ♘c2 ♜f8 15 ♜e1 (D)



‘Ezbere yapılması gereken hamleler’in ardından, siyahlar bir kere daha yeni bir plan kurma noktasında. Seçeneklere göz atacak olursak;

- a) 15...f5 piyon sürüşüyle e4-karesindeki atı sağlamlaştırmak,
- b) 15...♘g4 hamlesiyle ‘kötü’ filden ...♘xf3 kırılganlığıyla kurtulmak,
- c) 15...♘d7 hamlesiyle c8-filini erteleyerek ...♘b8-d7-f6 manevrasıyla mücadeleye devam etmek.

Seçenekler arasında belki de en kötü olan a) 15...f5 hamlesidir. Çünkü bu durumda c8-fili tamamen oyun dışında kalacaktır. İkinci seçenek olan 15...♘g4 hamlesi c8-filinin yaşadığı sıkıntılardan siyahları kurtarmasına karşın, henüz filin etkisiz olup olmadığı aslında belli olmadığından esnek bir yaklaşım olmazdı. Bu nedenle ...♘b8-d7-f6 manevrası bu noktada en etkili olan seçenektir.

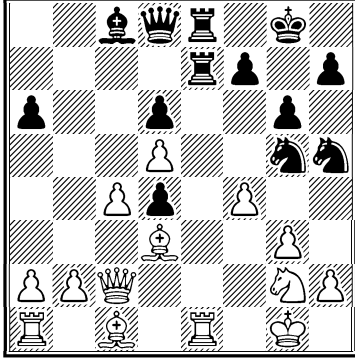
15...♘d7 16 ♘e3 ♘df6 17 ♜c2 ♘h5!

Harika manevranın son ayağı aslında buydu: siyahlar rakibini g3-sürüşünü yapmaya zorlayıp beyaz karelerde yeni zayıflıklar yaratmayı hedeflemektedir.

18 g3

Dikkatli okuyucu burada 18 ♘f1 hamlesiyle f4-piyonunu savunmanın neden mümkün olmadığını merak etmiş olabilir: 18...♘g5!. Bu çok kuvvetli ara hamle (zwischenzug) fikri, beyazların şah kanadındaki piyon yapısının dağılması sonucunu doğururdu: 19 ♜xe7 ♘xf3+ 20 gxf3 ♜xe7 ve siyahlara kazanç bir konumla.

18...♔d4 19 ♖xd4 cxd4 20 ♖g2 ♖g5! (D)



Dejavu! Bu defa at, ara şahı h3-karesinden çekecek. Bu ise, beyazların g3-sürüşünün h3-karesini zayıflatarak nasıl siyahlara yardımcı olduğunun somut bir göstergesi.

21 ♖xe7 ♖h3+ 22 ♔f1

22 ♔h1 hamlesiyle köşede saklanma girişimi şu şık varyant dolayısıyla kötüdür: 22...♖xe7 23 ♔d2 (vezir kanadındaki beyaz kuvvetleri sonunda mücadeleye katarak) 23...♖f6 24 ♖e1?! ♖g4!.

22...♖xe7

Ancak artık atlarla mat fikri var olmadığından siyahlar 22...♖xe7 seçeneğini tercih etmiyor.

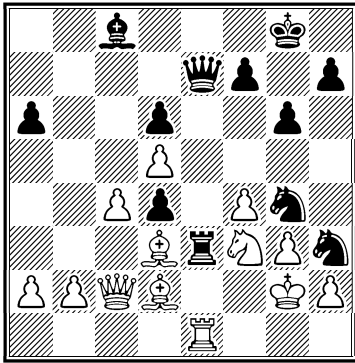
23 ♔d2 ♖f6 24 ♖h4 ♖g4

Siyah atlar her iki zayıf kare olan h3- ve g4-hanelerine yerleşti.

25 ♖f3 ♖e3!

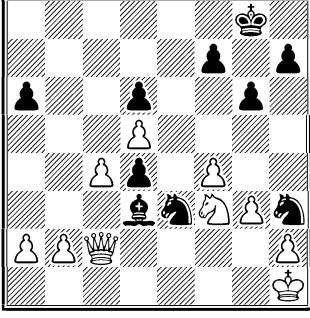
Son zayıf kareden yararlanan kale oluyor! e3-karesindeki kaleye dokunulamaması siyahların taşlarını şah kanadına daha da yığabilmesini sağlamaktadır. 26 ♖xd4 tepkisi ise 26...♖f6 yanıtıyla f4-piyonuna baskı kurulması sebebiyle etkisizdir.

26 ♖g2 ♖e7 27 ♖e1 (D)

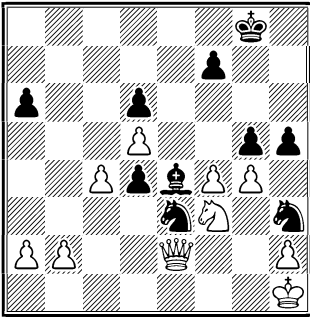


Beyazların vezir kanadı kuvvetlerini savunmaya sokmasının ardından ulaşılan bir başka kritik nokta. Şimdi bir an için Tal'in kendi analizlerine kulak verelim:

"Bu noktada siyahlar iki enteresan kombinezon uygulayabilir. Uzun bir müddet 27...♖xe1 28 ♜xe1 ♜f5 29 ♜f3 ♞e3 30 ♜xe3 ♜xe3+ 31 ♜h1 ♜xd3! (D)



32 ♞d2 ♜e4 33 ♞e2 g5! 34 g4 h5! (D)



... siyahlar için kazanan varyantı düşündüm."

İnanılmaz, öyle değil mi? Beyazları materyal üstünlüğüne karşın hafif taşlar karşısında çaresiz görmek oldukça etkileyici. Peki, niçin Mikhail Tal bu şık devamıyolundan kaçınmıştı? Çünkü kendisi 29 ♜f3 hamlesi yerine 29 ♞d1 yanıtı karşısında etkili bir tepki bulamadığını belirtmiş. Bir de bu seçeneği inceleyecek olursak: 29 ♞d1 ♞e3! (her şeye rağmen!) 30 ♜xe3 ♜xe3+ 31 ♜f3 ♜xd1 32 b4. Belki de ulaşılan bu konum da siyahlar için kazançlı, ancak vezir kanadındaki piyon çoğunluğu, hele de d4-piyonunun düşecek olması, göz önünde bulundurulduğunda beyazların rakibini ciddi bir sınava tabi tutacağı açıktır. İşte bu nedenlerle siyahlar ikinci hücum seçeneğini tercih etti.

27...♜xf4+ 28 gxf4 ♖xe1 29 ♜xe1 ♞h4

Beyaz fil ikilisi veziri savunmadan alıkoymakta ve bu durumdan da siyahlar iki hamlede mat tehdidiyle yararlanmaya çalışmakta.

30 ♜c1

Beyaz vezirin savunma görevleri üstlenebilmesi adına yapılabilecek tek hamle.

30...♞xe1 31 h3 ♜h6 32 f5

Çaresizlik içerisinde, siyah-renkli fili mücadeleye sokabilmek adına beyazlar piyon feda ediyor. Fakat bu yaklaşım da yeterli olamaz.

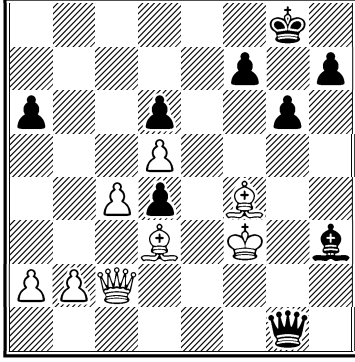
32...♜xf5 33 ♜f4 ♜h4+ 34 ♜h2 ♜f3+ 35 ♜g2 ♜xh3+!

Siyahların 15. hamlesinin öncesinde, beyaz-renkli 'kötü filden' 15...♜g4-♜xf3 fikriyle kurtulma planından söz etmiştik. Ancak mücadelenin devamında, 'kötü filin' ilk hamlesini h3-karesindeki bitirici fedayla yaptığını görmek oldukça şaşırtıcı.

36 ♜xf3

36 ♜xh3 ♞h4+ 37 ♜g2 ♜e1+ vezir kazanırdı.

36...♔g1! (D)

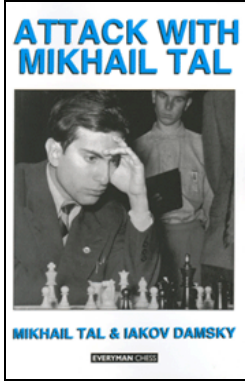


Mükemmel bir son. Beyaz şah mat tehdidi karşısında (...♗g4+ ve ...f5#) çaresiz kalmaktadır. Torbergsson d3-karesini kaçış hattı olarak boşaltmak adına bir sonraki hamlesini yaptı.

37 ♗xg6 ♔g4+ 38 ♔f2 ♗xf4+ 39 ♔g1 hxg6 0-1

Bir sonraki *Analiz Köşesi'nde* görüşünceye dek hoşça kalın, satrançla kalın!

Yararlanılan Kaynak: *Attack with Mikhail Tal*, Mikhail Tal & Iakov Damsky, Everyman Chess 1994



Hazırlayan: FM Alper Efe ATAMAN